

# עיון בפרשות השבוע של ימי בין המצרים

## הרב יעקב אריאל

בהלכה, מתבטאים ימי בין המצרים באבלות מדורגת, ההולכת ומחמירה, ככל שמתקרב יום החורבן - תשעה באב. התהליך הפוך מאבלות רגילה, שם ההדרגה שבאבלות הולכת מהחמור אל הקל - ככל שמתרחקים מיום הפטירה, האבלות נעשית קלה יותר, בעוד שבבין המצרים היא מחמירה ככל שמתקרב יום החורבן. לדעת הגר"ד סולוביצ'יק שתי האבלויות מקבילות זו לזו בהגדרתן. בבין המצרים חלים תחילה רק איסורי נישואין ותספורת, במקביל לאבלות של י"ב חודש על אב ואם. משנכנס אב ושבוע שחל בו תשעה באב, מקבילים לדיני שלושים. תשעה באב עצמו מקביל לאבל היושב שבעה (סעודה המפסקת מקבילה לדיני אונן שמתו מוטל לפניו, פה הסדר מחייב, שהאנינות תקדם לאבלות).

הדרגה דומה קיימת בהכנה הנפשית לקראת יום האבל הגדול, והיא באה לידי ביטוי בפרשיות השבוע של ימי בין המצרים. הלקח של החורבן והגלות חייב להילמד גם במישור העיוני. קדמה לנטישה הפיזית את הארץ, נטישה רוחנית. על מה אבדה הארץ? "על עזבם את תורתו"<sup>1</sup>. עזיבת התורה משמעותה התנתקות מהתפיסה התורנית-ערכית של הארץ, והיא שהביאה להתנתקות הפיזית של עם ישראל מארצו. הארץ פסקה להיות ערך והפכה להיות צורך. יש לתקן את היחס לארץ. זו מטרת האבלות, לאפשר חשבון נפש שיביא לתיקון ולבניין.

השלבים השונים בתהליך ההתנתקות מהתורה ומהארץ, מרומזים בפרשיות השבוע הנקראות בשבועות אלו. הן מכינות את הקורא לקראת החורבן ותובעות ממנו תשובה.

## פרשת פנחס - נחלת יה

עובר לחלוקת הארץ וההתנחלות בה, נערך מפקד לעם ישראל. בתי האב קרויים בו בצורה מיוחדת: החנוכי, הפלואי, החצרוני...

---

<sup>1</sup> ירמיהו, ט', יב'

רש"י מפרש, שעל כל משפחה בישראל מעיד שם ה': י-ה. האות ה' לפנייה והאות י' לאחריה, אולם השאלה הנשאלת היא, מדוע להפוך דברי א-לקים חיים? מדוע הה' לפני ה' ולא השם כסדרו – "י-ה"?

במסכת מנחות (כט:) דרש ר' יהודה בר ר' אילעאי:

"אלו שני עולמות שברא הקב"ה, אחד בה"י ואחד ביו"ד. העולם הזה בה"י, והעולם הבא ביו"ד".

במילים אחרות, את עולם החומר מציינת האות ה' ואת עולם הרוח האות י'. שם י-ה מציין את השלמות, את אחדות העולמות, השמים והארץ וכל מה שביניהם. עולם הרוח בראש כי הוא העיקר. עולם החומר הוא האצלה של עולם הרוח.

כל זה במישור הרעיוני, אולם במישור המעשי, החומר מופיע לפני הרוח. העץ קודם לפרי, הילדות קודמת לבגרות.

סדר זה מתבטא גם בתהליך ההתנחלות בארץ. אמנם, קדמו לכניסה לארץ ארבעים שנות מדבר, בהם צמח דור, אשר לא ידע את עבדות מצרים, דור שחונך ע"י משה רבנו, דור שחי על דגן שמים ומים מן הסלע, דור שגדל תחת הדגלים, שהקיפו את המשכן והתורה שבו, דור רוחני, שלא היה טרוד בבעיות מעשיות. עם המטען הרוחני הגדול הזה נכנס דור זה ארצה.

אולם, תחילתה של הכניסה המעשית לארץ ישראל מחייבת ירידה מעולם האצילות לעולם העשיה. מלחמות והתנחלות, בניית בתים, זריעת שדות ונטיעת כרמים, גיבוש מוסדות שלטון, התמודדות עם פגעי טבע ואדם, ומעל לכל עימות עם תרבות זרה ומנוכרת. כל אלו מחייבים עשיה אפורה, עבודה פיזית קשה ומפרכת.

ר' נחמן מברסלב היה אומר, שכדי להיכנס לא"י חייבים לרדת ראשית כל ל'מוחין דקטנות' (הוא דיבר מניסיונו האישי).

משה מת ויהושע מכניס. "פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה"<sup>2</sup>. אין להשוות את אור החמה לאור הלבנה. הערב הוא הכנה לבוקר, הלילה קודם ליום. "ויהי ערב ויהי בוקר". אור הלבנה מקדים את אור החמה. ללבנה אור חלש, אולם יש לה מעלה, היא מאירה את החשיכה. אך גם בתפקידה זה, אין ללבנה אור עצמי. אורה חוזר מאורה של החמה. גם כששקועים בעולם העשיה יש לזקוף את הראש למעלה. אין לשכוח את המקור ואת התכלית - עולם האצילות.

<sup>2</sup> בבא בתרא, עה.

זהו המבחן הקשה שדורו של יהושע חייב להתמודד אתו, לכן מבקש משה "איש על העדה"<sup>3</sup>. הוא חייב להיות אישיות מיוחדת, שלמרות היותו איש מעשה, אשר מפקד על צבא ומנחיל את הארץ, הרוח היא העיקר אצלו. היא מטרתו, איש אשר רוח בו. לכן מן הראוי שהוא "אשר יביאם ואשר יוציאם"<sup>4</sup>, כלומר, ינהיגם וידריך במציאות המורכבת.

מזה חששו המרגלים, מהירידה הזמנית הנדרשת תחילה מהנכנסים ארצה. ראשי בני ישראל חששו מהצורך להפוך ראש לרגל, מראשים למרגלים. לכן אמרו: "ניתנה ראש ונשובה מצרימה"<sup>5</sup>. כדי לשמור את הראש בריא, מן הראוי היה, לדעתם, להימנע מלהכניסו למיטת סדום בה תקוצץ גדלותם הרוחנית.

לצערנו, עם ישראל לא עמד במשימה שהוטלה עליו. כבר בתחילת הכניסה לארץ נעוץ שורש המשבר שהביא בסוף את החורבן. במשך שנות בית ראשון, להוציא תקופות זוהר מיוחדות, לא תמיד הצליח העם להתרומם לדרגה הרוחנית הנדרשת ממנו. הוא נכנע פעמים רבות מדי למציאות החומרית בארץ ולא העמיד את הרוח בראש. הצורך גבר על הערך. האות ה' קדמה לאות י' לא רק קידמה טכנית אלא גם רעיונית.

הירידה הייתה אמורה להיות עראית, כשלב מעבר זמני. השאיפה הייתה צריכה להיות ש"אור הלבנה יאיר כאור החמה ואור החמה שבעתיים"<sup>6</sup>. לאחר קשיי ההסתגלות לארץ היה צורך לבנות בה את החיים הרוחניים העצמיים, כי רק בארץ ניתן להגיע לשלמות רוחנית אמיתית. אין תורה כתורת א"י, ואכן היו תקופות עלייה כאלו. אולם, בסופו של דבר הירידה גברה על העליה והחורבן היה בלתי נמנע. האות ה' נשארה קודמת ל'י, במקום להפוך את האותיות ולסדרם בסדר הנכון, הסדר שיחזור א"ה לעתיד לבוא, כי ביה ה' צור עולמים.

### פרשת מטות - קדושה שמימית וקדוש אנושי

נשאלת השאלה, מה עניין פרשת נדרים לתחילת פרשת מטות, לאחר פרשת הקרבנות בסוף הפרשה הקודמת?

נלך בעקבות ה"שם משמאל": הקשר הוא פרשת השבת והמועדים. קדושת השבת קביעא וקיימא, ואילו קדושת המועדים תלויה במידה מסוימת בידי ישראל, הם המעברים והם המקדשים. הנדר הוא צעד נוסף, הוא מסור כולו בידי האדם.

<sup>3</sup> במדבר כז, טז

<sup>4</sup> שם

<sup>5</sup> במדבר יד, ד

<sup>6</sup> עפ"י ישעיהו ל', כו

קדושת השבת היא קדושה עצמית. היא מתחילה בערב ומסתיימת בערב למחרת. אולם יש בידי האדם יכולת להוסיף מהחול על הקודש ומהקודש על החול.

אמנם, גם קדושת יו"ט תלויה במידה מסוימת באדם. "ישראל דקדשינה לזמנים"<sup>7</sup>. בסמכות ביה"ד לעבר שנים ולקבוע חודשים, אך החג עצמו יחול במועדו מערב עד ערב. אולם, בתוספת שבת ומועד יש בידי האדם יכולת רבה יותר. הוא רשאי ואף חייב להוסיף משלו תוספת קדושה בשיעור הנראה לו, אם כי עדיין במסגרת מגבלות מסוימות.<sup>8</sup> בנדרים אנו צועדים צעד נוסף, היכולת לקדש דברים היא כמעט בלתי מוגבלת.

כשם שיש לאדם מעמד בקידוש הזמן, כך יש לו מעמד גם בקידוש המקום. כמבואר להלן בפרשת בני גד ובני ראובן.

א"י עצמה מקודשת. אולם התורה הטילה על עם ישראל לקדש את הארץ גם ע"י מעשי האדם. קדושה ראשונה וקדושה שניה, ויש סדר לקדושות. עשר קדושות בא"י: הקדושה המרכזית היא בא"י המערבית, ממנה מסתעפת גם זו המזרחית. על עם ישראל לקדש ראשית כל את הצד המערבי, ורק אח"כ להרחיב את הקדושה לא"י המזרחית. ואם הוא רוצה לקדש מקומות נוספים, הדבר ניתן רק אחרי שא"י כולה התקדשה.

בני גד ובני ראובן רצו להתנחל בצד המזרחי, לפני שעם ישראל קידש את הצד המערבי. הם העדיפו את רצונם האנושי על פני רצון התורה. הבעיה לא הייתה רק מוסרית: "האחיכם יבאו למלחמה ואתם תשבו פה?!"<sup>9</sup> עובדה היא, שבני גד ובני ראובן גילו מיוזמתם נכונות לשמש חלוצים לפני המחנה. הבעיה היא גם הלכתית וגם אמונית, מכיון שאין א"י המזרחית מתקדשת אלא רק לאחר קידוש הצד המערבי, אין הם רשאים להתנחל בצד המזרחי, אלא רק לאחר גמר ההתנחלות בצד המערבי.

הרצון להתנחל בצד המזרחי לפני הצד המערבי מצביע על גישה פסולה לא"י. לא גישה ערכית אלא גישה צרכנית, אשר בה צרכי האדם ושאיפותיו האישיות קודמות לערכי התורה. החול קודם לקודש. מכאן עלולה להיווצר הידרדרות. אין צורך בכלל בקודש, די בחול. זו השאלה הקרדינאלית: מי קובע מהי א"י, האדם או הקב"ה?

בני גד ובני ראובן, אומנם, היו מוכנים להיחלץ חושים: "נחנו נעבור חלוצים לפני בני ישראל"<sup>10</sup>, אולם זו טעותם. משה מתקן את תנאם: אם תעברו חלוצים

<sup>7</sup> ברכות מט.

<sup>8</sup> ואכן, יש פוסקים המשווים תוספת זו לנדר וניתן לדעתם לשאול על התוספת.

<sup>9</sup> במדבר לב, ו'.

<sup>10</sup> שם, לב'.

לפני ה'! גם נדר שהוא רצון וולונטארי של האדם לאסור איסור על נפשו יכול לחול, רק כאשר יש קדושה קבועה, שהאדם ממשיך ממנה איסור פרטי משלו. נדר חל רק בהתפסה. איסור הנדר מסתעף מקדושת הקרבן ובעצם מקדושת המקדש. כי ללא מקדש אין קרבן. אומנם, גם המקדש וגם הקרבן מוקדשים ע"י אדם, אולם את מקום המקדש ה' קובע, ואת הלכות הקרבן התורה קובעת.

האדם המקדיש קרבן פועל מכוח סמכות עליונה, הוא ממלא שליחות א-לקית. בנדר- הדבר שונה. כאן הסמכות כולה נתונה בידי האדם. אולם גם בנדר, ללא מקור א-לקי, אין ביכולתו של האדם לנדור נדרים. היוזמה והקף האיסור הם אנושיים, אולם התורה היא שקבעה את גדרי האיסור.

יש כאן תפיסת עולם כוללת. האדם הוא אמנם יצור אוטונומי, התורה נתנה בידו כוח עצום, וביכולתו להקדיש חפץ ולהחיל קדושה על כל משמעויותיה, למשל המועל בהקדש, חייב. האדם יכול להוסיף משלו תוספות כראות עיניו, אולם בתנאי אחד: יש מקור הטרונומי, שממנו יונק האדם את סמכותו. הוא יכול ברצונו האישי להמשיך, להתפיס, לסעף, אולם הוא אינו יכול לברוא יש מאין, אלא רק ליצור יש מיש.

כך גם היחס לארץ ישראל. מקור הקדושה הוא הבטחת ה' לאברהם: "לזרעך נתתי את הארץ הזאת". זו ארץ שה' בחר בה, לא אנחנו. חובתנו לקדשה, ראשית כל בגבולותיה המצוינים בפרשת מסעי, דהיינו, מרכזה של א"י המערבית. עבר הירדן הוא בכלל ההבטחה, אולם ניתן לקדשו רק כתוספת לא"י המערבית. ניתן לקדש מקומות אחרים בעולם, אולם זו רשות ולא חובה ורק לאחר קדושה של כל א"י המובטחת.

היוזמה האנושית רצויה ואף נחוצה, אולם בהתאם להנחיות התורה. בני גד ובני ראובן בדרישתם הראשונה סטו מהעקרון התורני והעמידו את יוזמתם האנושית במנותק ומעל למקור הא-לקי. כאן נטמן זרע הגלות הראשונה. כאן החל חילונה של ארץ הקודש. כאן החלה ההתנתקות מהשורשים המקודשים של הזיקה לארץ. כאן בעצם החלה ההתנתקות הפיזית, שבאה ליד ביטוי בהתנתקות המעשית מהארץ - בגלות. בני גד ובני ראובן הם שגלו ראשונה.

האדם המודרני מייחס לעצמו ריבונות מוחלטת. הוא מתקשה לקבל תפיסת עולם בה כוח עליון קובע את ערכיו ומנחה אותו בבחירת צרכיו. הדמוקרטיה נתפסת כרצון בלעדי של האזרחים, האוטונומיה כרצון מוחלט של האדם. המדינה היא הריבון הקובע את זיקת העם לארצו. כאן בדיוק השורש הפורה ראש ולענה. ללא הזיקה המוחלטת של העם לארצו ע"י הגורם הא-לקי, אין קיום לעם בכלל, ובארץ בפרט. ללא הכרה בגורם הא-לקי אנו חבורת לסטים שכבשו ארץ לא לנו, נישלנו, אשמנו, גזלנו.

ארץ ישראל, עם ישראל ותורת ישראל הם עצמים אפריוניים, שאין לאף בשר ודם זכות לשנותם. ניתן להוסיף על הארץ, אפשר לצרף גרים לישראל, אפשר לתקן תקנות ולנדוד נדרים ברוח התורה, אולם את עקרונות היסוד לא ניתן לשנות. את מקור הסמכות אי אפשר לנתק. בלעדיהם אין אומתנו אומה ואין ארצנו ארץ ואין מדינתנו מדינה ואין אמיתתנו האנושית אמת.

רק משום שה' א-לקים ותורתו אמת, נדרשת מהאדם, שנברא בחותם האמת, הדרישה להיות איש אמת ש"כל היוצא מפיו יעשה"<sup>11</sup>.

### פרשת מסעי - ויסעו ויהיו

"אֱלֹהֵי מִסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם ... וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצְאֵיהֶם לְמִסְעֵיהֶם עַל פִּי ה' וְאֵלֶּה מִסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם..."  
(במדבר לג, א')

אם נעיין בפסוקים נמצא, שפעם מסעיהם קודמים למוצאיהם, ופעם מוצאיהם קודמים למסעיהם. מהי משמעות הדבר?

ה"כלי יקר" מעמידנו על רעיון יקר; יש היוצא על מנת לנסוע, ויש הנוסע על מנת לצאת. היוצא על מנת לנסוע מטרתו היא המסע. יש לו תוכנית ברורה לאן עליו להגיע, ולשם כך הוא יוצא ממקומו. אין לו סיבה לצאת ממקומו אלא זאת בלבד. לעומתו, לנסוע על מנת לצאת, אין מטרה ברורה לאן הוא מעוניין להגיע. המניע העיקרי למסעו הוא רצונו לצאת ממקומו. הוא אינו יכול להישאר עוד במקומו, יש לו סיבות מוצדקות לכך. יעד הנסיעה שלו הוא משני לרצון לצאת החוצה.

ביציאת מצרים היו שני סוגי אנשים. היו שיצאו ממצרים, משום שלא יכלו לסבול עוד את מצרים. לא ארץ ישראל היתה מטרתם העיקרית. לעומתם, היו כאלו שמטרתם המוצהרת הייתה:

וְהִבֵּאתִי אֲתֶכֶם אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם  
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנִתַּתִּי אֹתָהּ לְכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי ה' " (שמות ו', ח')

הם הבינו, שכל ירידתם מצרימה הייתה זמנית, לגור שם מפני הרעב, ועתה הגיעה השעה לשוב אל הארץ, ולשם כך שאפו לצאת ממצרים.

<sup>11</sup> במדבר ל', ג'

## הגורל והעוד

הרב קוק זצ"ל הביע רעיון דומה על פי שני הדימויים בנבואת ישעיהו על שיבת ציון: "מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם"<sup>12</sup>. העב הוא עצם דומם, אין לו רוח חיים משלו. הוא מועף ברוח. ליונה, לעומתו, יש רוח חיים ואינסטינקט טבעי, שבו היא שבה אל קינה. יש יהודים שרוח סערה מטלטלת אותם ומעיפה אותם לארץ ישראל, ויש שהשאפה הנורמאלית לשוב הביתה היא המנחה אותם.

הרב סולוביצ'ק זצ"ל מכנה שתי גישות אלו כברית גורל וברית יעוד<sup>13</sup>.

במקביל לשני מניעים אלו היו גם שני מהלכים בהיסטוריה היהודית בעת החדשה. הרב צבי קאלישר זצ"ל, מראשוני הראשונים למבשרי ציון, עורר את הלבבות לשיבת ציון על מנת להשיב את עבודת המקדש למקומה. הוא העלה את הרעיון להקריב קרבן פסח, ולשם כך תכנן רכישת קרקעות והעלאת יהודים לארץ ישראל. בחינת "מוצאיהם למסעיהם". גם כשהתברר לו, שהרעיון עדיין אינו בר ביצוע, לא נרתע והמשיך בהנחת תשתית התישבותית בארץ. המטרה הנכספת נשארה בעינה - ירושלים.

לציונות המדינית שהופיעה דור אחריו, הייתה גישה הפוכה - הרצון הדחוף להציל יהודים מהסכנה האנטישמית המרחפת עליהם בגולה. היציאה היתה המטרה, ולא ההגעה לא"י. ואכן כשהועלתה הצעת אוגנדה היא זכתה לתמיכת הרוב, משום שהעיקר בה היה הצלת יהודים.

מדינה יהודית היא, לדעתה, הדרך היחידה להצלת יהודים ולמניעת אנטישמיות. בחינת "מסעיהם למוצאיהם".

האמת ניתנת להיאמר, שאין מדובר בשני קטבים, שתהום פעורה ביניהם. גם לאנשי הגורל היה יעוד, והראיה היא, שהעדיפו לבסוף את א"י על פני מקום אחר, וגם אנשי היעוד היו בסכנה קיומית וחשו ברית גורל עם אחיהם. המציאות מאוד מורכבת.

הציונות המדינית-קיומית נמצאת עתה במשבר עמוק. הרעיון, שהמדינה, לכשתקום, תסלק את מוקדי הסיכון לקיומו של כל יהודי, איכזב. התברר שהמדינה אינה יכולה להבטיח זאת. אדרבה, עצם קיומה כאן, בלב האיסלאם הרדיקאלי, מסכן אותנו יותר מכל. למרבה התיסכול המדינה לא פתרה את בעיית היהודים. אדרבה. דומה שהיא החריפה אותה...

<sup>12</sup> ישעיהו ס', ח'

## ויסעו ויחזו

המשך קיומו האמיתי והיחידי של עם ישראל הוא דור העתיד הממשיך במסעותיו. עצם השאיפה ליעוד היא המבטיחה קיום לחברה הישראלית. היא לא חברת גורל עיוור חסר סיכוי ומשמעות, אלא ברית יעוד. יש לה חזון, אמונה ומוטיבציה. לעומת הממשיכים במסעיהם קדימה אל היעד הנכסף, יש הסבורים שהגיעו אל המנוחה ואל הנחלה, ומכיון שלמעשה אין להם לא מנוחה ולא נחלה, הם מתוסכלים. הם מקוננים על הגורל המשותף הקשה, אך אינם נוקפים אצבע להביא את עם ישראל ליעודו, לא מבחינה תרבותית, לא מבחינה חברתית ומוסרית, ולא מבחינה מדינית ובטחונית. הם אלו הנגררים אחרי תת-התרבות המערבית, (להבדיל בינה לבין התרבות המערבית הטובה והערכית) ומנתקים אותנו מערש תרבותנו וממקורות יניקתנו. שלא באשמתם, שורשיהם בתהליך התייבשות, ולכן אין להם תקוה ועתיד. הם שרויים ביאוש. לא נותרו להם אלא פתרונות ארעיים, שהם נאחזים בהם כטובע בקש. התקוה היחידה של עם ישראל הם אלה המגינים עליה מפני מדרדריה, האומרים בפה מלא: טרם הגיעה השעה לנוח על זרי הדפנה. "ויחננו" לא כמטרה אלא כאמצעי להתארגנות לקראת המשך המסע - "ויסעו". בחינת עומד לכתף ולא עומד לפוש<sup>14</sup>. פרשת מסעי טרם הסתיימה. לא בכדי התורה מפרטת את המסעות הרבים, אלא כדי ללמדנו, שהמסע בדרך אל הנחלה היה ארוך, ועודו ממשיך להיות ארוך. היעוד עוד לפנינו, וללא יעוד, אין גורל. מי שיפיח רוח חיים בעצמות היבשות, הוא רק מי שיחבר את היעוד עם הגורל ולא יתנתק מאף אחד מהם.

המציאות הקשה בה אנו חיים- ובדרך הטבע לא נראה שהיא תשתפר כל כך מהר- מחייבת כוחות נפש גדולים ורוח איתנה, ורק אמונה בהבטחת התורה, היא שיכולה להפיח רוח איתנה בעם:

"והוֹרִשְׁתָּם אֶת הָאָרֶץ וישְׁכַּתְּם בָּהּ כִּי לָכֵם נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ לְרִשְׁתָּ  
אֶתָּה" (במדבר לג', נג')

## שבת חזון

החזון מבליט את הפער בין האידיאלי לריאלי. אבלות משמעותה תחושת חסרון של הקרוב, של האהוב. בהעדר תחושה זו אין מקום לאבלות. ההלכה, אמנם, מחייבת קרוב להתאבל על קרובו גם אם במקרה אינו חש בהעדרו, אך זאת משום שחובה עליו לחוש זאת. מי שאינו חש בכך, אישיותו פגומה. מאידך,

<sup>13</sup> במאמרו, "קול דודי דופק"

<sup>14</sup> עפ"י שבת ה: , ב"ק לא.

אנינות בלב קיימת, גם כשההלכה פוטרת את האדם מאבלות. אין אפשרות להתעלם מתחושת האובדן הטבעית.

גם האבל הלאומי, כמו האבל האישי, מחייב את העמקת תחושת החסרון. מכאן החזון, השאיפה אל השלם. מי שלא חש בחסרונו של השלם הוא עצמו חסר. זו עצמה סיבה להתאבל. על עצמו הוא חייב לקונן, על שאינו חש בחסרון ולא מסוגל להתאבל. אל לו לאדם להסתפק ביש, עליו לשאוף ליותר, להרגיש את החסר ולצפות לחזון. אדם המסתפק ביש ואינו שואף ליותר, שאינו מקווה לעתיד גדול יותר, הוא אדם חסר מוטיבציה, חסר כוח רצון, הוא לא יצור חי, הוא בעצם מת. זוהי מחלת נפש. עם ללא אידיאלים, ללא חזון, על אחת כמה וכמה. "באין חזון יפרע עם"<sup>15</sup>.

אין כאן כפיות טובה על היש הגדול. אדרבה, זהו רצון ה', שהיש יעודד אותנו לשאוף ליותר. זהו ייעודה של תוכחה, לדרבן את האדם להתקדם, לשכלל, לא להתייאש, אלא להדגיש חסרונות ע"מ לתקנם. ישעיהו ראה אותה בפחזותה, בעודה בשלוותה. עוד בטרם חורבן הוא חוזה "ארצכם שממה עריכם שרופות אש"<sup>16</sup>. הוא מוכיח בשער את החיים באשלויות, את המתנחמים בנחמת הבל שלא יהיה חורבן, שאין מה לדאוג, שאין מה לתקן, וכדי לדרבן תיקון יש צורך להדגיש את תחושת החסר. מתוך החושך ייגלה האור.

הכוזרי פותח את ספרו בבעית הרצון. הפילוסוף טוען, שאם ה' רוצה הוא חסר, כביכול<sup>17</sup>, ומעניין שהספר גם מסיים בנושא הרצון, אם כי ברצון האנושי: "ירושלים תיבנה, כשיראל יכספו אליה תכלית הכוסף". ספרו המונומנטאלי של ריה"ל, ספר היסוד במחשבת ישראל, נע מתחילתו עד סופו על ציר כיסופים.

על הרצון הלאומי-אמר 800 שנה אוז"כ- מנהיג יהודי אחר "אם תרצו אין זו אגדה". אולם הבדל מהותי קיים בין השנים. ריה"ל דיבר על כיסופים לארץ הקודש, שהיא שער השמים: "שם השכינה שכנה לך, חיי נשמות איר ארצך", ואילו הרצל דיבר על מדינה, לאו דוקא בא"י, אלא מסגרת מדינית בכל מקום שהוא, שבה תוכל להתקיים אוטונומיה יהודית. למדינה זו אין משמעות, אין תוכן, אין מסר, אין רעיון, אלא רק מסגרת מדינית ותו לא. הוא סבר, שמדינה כזו תפתור את בעיית היהודים. כבר בימיו טענו מתנגדיו, שאין במדינה יהודית כשלעצמה

<sup>15</sup> משלי כט', יח'

<sup>16</sup> ישעיהו א', ז'

<sup>17</sup> לדעת ריה"ל עובדה היא שיש רצון א-לקי המתבטא במתן תורה לישראל ובדרישות שהוא דורש מהאדם וע"כ הרצון הא-לקי שונה במהותו מהרצון האנושי ואינו מעיד על חסר כל שהוא, כשם שהידיעה האלקית שונה במהותה מהידיעה האנושית, כפי שהסביר הרמב"ם בסוף שמונה פרקים.

פתרון לבעיית היהדות. אולם גם ההקצנה הנגדית, הבאה לפתור את בעיית היהדות ללא מסגרת קיומית המעניקה בטחון ליהודים, לא תצליח.

המציאות הוכיחה שני דברים:

א. אין במדינה פיתרון אמיתי לבעיית היהודים.

ב. יהדות כתרבות בלבד, ללא תורה ואמונה, הופכת לתרבות חקיינית חסרת תוכן ייחודי.

ציונות ארצית ללא שאיפות רוחניות עלולה לגווע. תרבות יהודית ללא מקורה התורני סופה ניוון. הא בהא תליא - עם ישראל וארץ ישראל ללא תורה הם כגוף בלי נשמה.

החזון, האידאל, הוא הנשמה של כל גוף שואף חיים.

במקביל, התמקדות בלעדית בחזון, תוך כדי התעלמות מוחלטת מהמציאות המשתפרת, אף היא סכנה יש בה. חזון אמיתי אינו יכול להיות ערטילאי, נשמה ללא גוף. עליו להיות מעוגן במציאות ריאלית. הפיצול בין החזון לבין המציאות הוא אסון לשניהם.

השניות, הקיטוב בין הקצוות, היא שורש החורבן. העוסק בצד אחד - אם הוא שולל את מי שעוסק בצד האחר, הוא גורם בכך להתנתקות ולהתפוררות. הנצי"ב, בכמה מקומות עמד על משמעותה של שנאת החינם שהחריבה את ביתנו. הוא הסביר, שהייתה הקצנה בחברה, כאשר כל צד סבר שכל האמת רק אצלו. אולם, כידוע, אמת שלמה ואמיתית היא מא' - ועד ת'. השקר הוא חלק, קטע, קרע. רק איחוי הקרעים הוא האמת השלמה. לא פשרה יש כאן אלא שלמות.

החורבן החל בהתפוררות הפנימית, בניתוק בין הדבקים, במקום "עיר שחוברה לה יחדיו"<sup>18</sup>. התיקון הוא איחוד. לא ויתור על החזון למען המציאות הריאלית ולא התנתקות מהמציאות, אלא איחוד השנים.

"אלמלא שמרו בני ישראל שתי שבתות היו נגאלים"<sup>19</sup>. בחסידות נוהגים לומר, שהכוונה לשתי השבתות הסמוכות זו לזו, וכל כך שונות זו מזו: שבת חזון ושבת נחמו. כי רק בשמירת שתיהן גם יחד תבוא הגאולה. בשאיפה לחזון מכאן,

<sup>18</sup> תהלים קכב, ג'

<sup>19</sup> עפ"י שבת קיח:

והתנחמות בעשייה מאידך. רק כשיתאחדו הקטבים, והשמים והארץ יתלכדו יחד, תבוא הנחמה השלמה הכפולה משתיהן: "נחמו נחמו עמי"<sup>20</sup>!

---

<sup>20</sup> ישעיהו מ', א'